РОЗДІЛ ІІІ. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ

Олена Боровська
ORCID: orcid.org/0000-0002-3688-3621

DOI 10.31558/1815-3070.2020.40.1.4
УДК 811.112.2’367.625.4’367.3

PRO-СУБ’ЄКТ НІМЕЦЬКИХ ПАРТИЦИПНИХ КЛАУЗ У СИНТАКСИЧНІЙ РОЛІ АД’ЮНКТА

У статті досліджено референцію нульового PRO-суб’єкта в німецьких партиципних клаузах. Проаналізовано ознаки наявності PRO-суб’єкта в партиципних клаузах у *синтаксичній ролі ад’юнкта; визначено умови вибору антецедента для PRO-суб’єкта; розглянуто механізми контролю PRO (обов’язкового та необов’язкового контролю PRO). Наявність нульового PRO-суб’єкта в партиципних клаузах є необхідною вимогою Теорії зв’язування та тета-критерію. Для визначення механізмів контролю PRO-суб’єкта залучено методику І. Ландау, що передбачає перевірку на дотримання ознак обов’язкового та необов’язкового контролю.*

Ключові слова: *клауза, партиципна клауза, ад’юнкт, нульові одиниці, PRO-суб’єкт, контроль PRO, обов’язковий контроль, необов’язковий контроль.*

Постановка проблеми. Речення – це одне з центральних понять синтаксису, його основна одиниця, навколо якої згруповано інші види синтаксичних категорій. Увага дослідників концентрується переважно на аналізі синтаксичних одиниць, які мають матеріальне вираження. Проте виявляється, що у більшості природних мов є інвентар елементів, які можуть бути фонологічно нульовими в певному чи навіть у будь-якому синтаксичному оточенні. Незважаючи на відсутність вербальної форми, такі нульові одиниці проявляють синтаксичну активність.

У генеративній лінгвістиці нефінітним формам дієслова надається клаузальний статус. Дієслівний характер нефінітних форм дієслова пояснюється здатністю до формування власної клаузи за аналогією з фінітним дієсловом. Предикатним центром нефінітних клауз є нефінітна форма дієслова, а суб’єкт завжди фонологічно невиражений. З огляду на це, особливого значення набуває вивчення синтаксичних та функційних особливостей нульового PRO-суб’єкта нефінітних клауз, що визначає **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику кількість сучасних лінгвістичних досліджень присвячено вивченню нульових одиниць в синхронічному та діахронічному аспектах для визначення статусу нульових елементів в теоретичному синтаксисі (Циммерлинг “Нулевые лексемы”; “Синтаксические нули”), виявлення специфічних морфологічних та синтаксичних передумов їх функціонування (Axel, and Weiß; Fuß; Wratil, Salzmann; Ortmann); визначення механізмів контролю суб’єкта в інфінітивних клаузах (Brandt, Trawiński, Wöllstein), що свідчить про інтерес мовознавців до дослідження цієї проблематики.

© Боровська О., 2020

Постановка завдання. Об'єкт аналізу дослідження становлять німецькі речення з партиципною клаузою (далі – ПКл) у синтаксичній ролі ад'юнкта. **Метою** статті є встановлення особливостей функціонування PRO-суб'єкта таких ПКл у сучасній німецькій мові. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: (1) опис ознак існування PRO-суб'єкта в ПКл; (2) визначення умов вибору антецедента для PRO-суб'єкта ПКл; (3) визначення механізмів контролю PRO у ПКл (обов'язкового та необов'язкового контролю PRO-суб'єкта за визначенням І. Ландау). Мета й завдання роботи зумовили застосування **комплексної методики** дослідження. Принципи генеративного синтаксису лежать в основі структурно-функційного методу, який ґрунтується на виділенні в цілісних системах їхньої структури – сукупності стійких відношень і взаємозв'язків між елементами та їхньої ролі відносно один одного. Для визначення механізмів контролю PRO-суб'єкта ПКл залучено методику І. Ландау, яка передбачає перевірку на дотримання ознак обов'язкового та необов'язкового контролю PRO (Landau "Control in Generative Grammar").

Виклад матеріалу дослідження. У генеративному синтаксисі речення класифікують за структурною ознакою за допомогою поняття **клаузи**. **Суб'єкт речення** визначають як іменну групу, що виступає у називному відмінку та контролює узгодження дієслова-предиката ("Subjekt"). Спрямовуючи наукові розвідки на пошук мовних універсалій, учені намагаються надати багатофакторне визначення суб'єкта, яке можна було б застосувати до різних мов світу. Таким чином, суб'єктом довільного базового речення певної мови є іменна група, для якої справедливою є максимальна кількість **пріоритетних ознак** (Подобряев 234). До таких пріоритетних ознак відносять називний відмінок, контроль узгодження з фінітним дієсловом-присудком, контроль сурядного скорочення канонічних підметів, можливість трансформації у нульовий підмет (PRO) при інфінітиві та партиципах, контроль референції рефлексивів, контроль PRO фінальних інфінітивних клауз, нездатність контролювати pro у фінальних інфінітивних клаузах, контроль PRO у ПКл, можливість трансформації в присвійний або відносний прикметник при номіналізації; а також рольові ознаки, тобто такі, що визначаються не синтаксичною, а семантичною роллю іменної групи.

У деяких синтаксичних конструкціях (головним чином, нефінітних) постулюють наявність нульових (також імпліцитних, або латентних) суб'єктів, спільною властивістю яких є неможливість підстановки на їх місце "звичайного", вербально вираженого, суб'єкта. Нульовий суб'єкт, який виникає у позиції, що не дозволяє появи фонологічно вираженого суб'єкта, проте знаходить відображення у синтаксичній структурі, у генеративній граматиці називають **PRO** (три перші букви англійського слова pronoun, що вказує на віднесеність цієї величини до класу займенників). Нульові займенники – це лексеми, що заповнюють позиції цілих фразових категорій: PRO заміщує не іменник, а цілу іменну групу. Нульовий елемент не може приєднувати жодних залежних означень, як і звичайний займенник, який також ніколи не приєднує залежних елементів та за своїми дистрибутивними властивостями більш близький до іменних груп, ніж до іменників.

Визначальною ознакою займенників є наявність у їхньому лексичному значенні вказівки на тип відношень з референтом (ЛЭС 295). Референт має іменна група в цілому, а не словарна одиниця, що її очолює. Займенники, включно з нульовими, являють собою такі словарні одиниці, які за референційними властивостями та за дистрибуцією набувають схожості з фразовою категорією – іменною групою (Тестелец 287).

Правила, що встановлюють, яка з іменних груп у реченні повинна збігатися за референтом з PRO, називають **правилами контролю**, а власне іменна група, яка визначає референцію PRO, є його **контролером** (Тестелец 288).

Німецькі ПКл містять імпліцитний суб'єкт, зв'язок якого з контролером у матричній клаузі можна описати за допомогою поняття контролю. Наявність PRO-суб'єкта в нефінітних клаузах виводиться з вимог тета-критерію та тета-зв'язку (Brodahl 103).

Тета-критерій є одним з центральних принципів генеративної лінгвістики, згідно якого кожна тета-роль може приписуватися тільки одному аргументу, і кожний аргумент може отримувати виключно одну тета-роль (Chomsky 36). Іншими словами, вимоги тета-критерію виключають можливість тета-маркування аргументів більше, ніж одним присудком. Німецькі ПКл містять партицип, який слід трактувати як вербальне ядро з власною аргументною структурою. У прикладі (1) партицип I *einleitend*, утворений від тривалентного дієслова *einleiten*, окрім внутрішньої тета-ролі акузатив-об'єкта та препозиційного об'єкта, також повинен надавати зовнішню тета-роль:

(1) *<u>Einleitend</u> vergleicht Freyermuth die gegenwärtige Situation mit den Kommunikationsmöglichkeiten früherer Zeiten* ("Zeitschrift für Rezensionen").

Згідно вимог тета-критерію, ця зовнішня тета-роль не може бути надана суб'єкту матричного речення (далі – МР) *Freyermuth*, оскільки цей суб'єкт уже отримав свою роль від фінітного дієслова МР *vergleichen*. Отже, для забезпечення дотримання вимог тета-критерію, слід визнати, що у матричного суб'єкта є "замісник" у залежній ПКл, який співвідноситься з матричним суб'єктом і може приймати тета-роль партиципа. Традиційно такий суб'єкт представляють як PRO (рис. 1):

[PRO$_i$ Einleitend] vergleicht Freyermuth$_i$ …
θ θ

Рис. 1 PRO-суб'єкт ПКл

Визнання наявності PRO в ПКл є також необхідною умовою **Теорії зв'язування** (Binding Theory), яка є модулем універсальної граматики та пояснює кореферентні відношення між анафорами, прономіналами, іменами та їх антецедентами за допомогою структурного відношення с-команди (Philippi 129). Наведемо три принципи, з яких складається Теорія зв'язування (Staudinger 21):

(A) анафори можуть бути пов'язані у межах своєї керуючої категорії;

(B) прономінали є вільними у межах своєї керуючої категорії;

(C) референційні вираження (R-вираження) завжди є вільні, не пов'язані з жодним антецедентом, незалежно від своєї позиції.

Відповідно Теорії зв'язування один елемент є кореферентний іншому тільки за умови, якщо ці елементи знаходяться у відповідних структурних позиціях стосовно один одного і при цьому дотримано вимогу с-команди.

У ПКл з партиципом І зберігається вживання рефлексивних та реципрокних займенників, які у генеративній літературі називають **анафорами**:

(2) *Herzenskraft ist die Kraft der Vermittlung, wodurch die Möglichkeit einer Begegnung zwischen zwei [...] Menschen entsteht – einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend, das andere Mal einen Freiraum bildend für das "Dazwischen"* (Linguistik online).

У відповідності до принципу А Теорії зв'язування анафори пов'язуються локально. Цей принцип також означає, що у ПКл повинен бути антецедент, який може пов'язувати рефлексивний та реципрокний займенники. Такою зв'язувальною одиницею в німецькій мові є суб'єкт, що ще раз підтверджує наявність PRO-суб'єкта у ПКл.

Отже, без визнання наявності синтаксичного суб'єкта PRO у ПКл неможливо було б забезпечити дотримання вимог тета-критерію та принципу А Теорії зв'язування.

Одна з центральних проблем генеративної граматики – пошук відповіді на питання, чим зумовлено механізми контролю нульових синтаксичних одиниць. Питання про те, чим визначається референція PRO-суб'єкта, досліджується у генеративній лінгвістиці з 60-х років XX століття (Brodahl 105).

У ранніх підходах (Larson; Bailyn) йшлося про те, що вибір антецедента визначається виключно синтаксичними та семантичними принципами. Центральну роль відігравав принцип локальності (The Minimal Distance Principle), згідно якого наступний с-командуючий потенційний антецедент повинен контролювати PRO. На думку інших дослідників (Hornstein), антецедент може визначати тільки особлива синтаксична функція або конкретна семантична роль. Антецедент PRO – це завжди синтаксичний суб'єкт. Також у ролі антецедентів можуть виступати АГЕНСИ-ад'юнкти у пасивних конструкціях, СТИМУЛИ-аргументи та ЕКСПЕРІЄНСЕРИ, оскільки їм приписують роль підметів певного рівня (Legendre). Таким чином, йдеться про семантичний критерій, який ґрунтується на тематичних ролях.

І. Ландау у своїх дослідженнях (Landau "The implicit syntax of implicit element", "Control in generative grammar") критикує вищезгадані принципи за надмірну рестрикивність, через яку вони виявляються нездатними пояснити основні механізми явища контролю, адже дослідження цих механізмів демонструє, що PRO не завжди контролюється наступним потенційним с-командуючим антецедентом, а це є порушенням принципу локальності. Так, в англійських реченнях з інфінітивною клаузою контроль PRO може здійснюватися суб'єктом MP, при цьому суб'єкт відділений від PRO об'єктом MP (Landau "Elements of control" 198):

$John_i$ asked $Mary_j$ [PRO_i to be allowed to sing].

У досліджуваному корпусі нами не зафіксовано жодного речення з ПКл у ролі ад'юнкта, в яких контроль PRO-суб'єкта здійснювався б суб'єктом MP,

відділеним від PRO-суб'єкта ПКл об'єктом МР (подібно до речень з інфінітивними клаузами).

Дослідження, присвячені залежним клаузам, демонструють, що контроль можуть здійснювати не тільки суб'єкти МР, але й інші складові МР (Kortmann). Так, у прикладі (3) PRO-суб'єкт ПКл контролюється PRO-суб'єктом інфінітивної клаузи, який, у свою чергу, зазнає контролю з боку суб'єкта МР, що при трансформації виявляється ідентичним прямому додатку активної глибинної структури:

(3) *Damit wird der Interviewpartner$_j$ aufgefordert, [PRO$_j$ auf seinen persönlichen Erfahrungen basierend], [PRO$_j$ eine Erklärung zu geben]* ("Linguistik online"). ← *Damit fordert man$_i$ den Interviewpartnerj auf, [PRO$_j$ auf seinen persönlichen Erfahrungen basierend], [PRO$_j$ eine Erklärung zu geben]*.

При виборі антецедента для PRO важливу роль відіграють певні механізми контролю. У випадку обов'язкового контролю йдеться про синтаксичний механізм узгодження, проте вибір антецедента може зазнавати і впливу прагматичних факторів. Кореферентні відношення в синтаксисі як різновид формально-семантичних співвідношень розглядають як на синтагматичному, так і на парадигматичному рівнях. Проте найдоцільніше розглядати їх з позицій комунікативно-прагматичних інтенцій мовця – творця як окремих висловлювань, так і зв'язного мовлення взагалі (Гуйванюк, 1999). Вибір антецедента не можна звести лише до застосування простого синтаксичного або семантичного принципу (Landau "Elements of control" 2000).

Хоча величина, до якої відноситься клауза, часто є найближчим потенційним антецедентом, семантичні ознаки антецедента повинні все ж таки корелювати з валентними властивостями партиципа у клаузі (Kortmann 69). Таким чином, локальний чинник хоча й відіграє певну роль при виборі антецедента, проте семантичні і/або прагматичні фактори переважають.

Досліджуючи механізми контролю PRO, І. Ландау виділяє такі ознаки **обов'язкового контролю** (Landau "Control in generative grammar" 29):

у конструкції [… X_i … [sPRO$_i$…]…], де X контролює PRO-суб'єкт клаузи S:

а) контролер X має бути співзалежним з S;

б) PRO або частина його повинні бути пов'язаними перемінними.

Для того, щоб перевірити, чи контроль PRO-суб'єкта у ПКл через суб'єкт, об'єкт або імпліцитний агенс МР відповідає цьому визначенню обов'язкового контролю, слід застосувати декілька тестів, запропонованих І. Ландау (Landau "Control in Generative Grammar") для визначення типів контролю PRO:

1) Обов'язково контрольований PRO не допускає ані арбітрарного контролю, ані нелокального антецеденту, який знаходився б поза межами МР або був би вкладеним в DP. Ці критерії є актуальними також для суб'єктного та об'єктного контролю. Антецедентом при обов'язковому контролі PRO може виступати, таким чином, тільки суб'єкт чи об'єкт МР.

2) Визначити тип контролю PRO можна також за допомогою еліптичних VP (Landau, 2013). В еліптичних реченнях обов'язково контрольований PRO має так звану нестабільну (sloppy) інтерпретацію: PRO в усічених VP є нестабільним (не

строгим), тобто, його контролер є локальним співзалежним усіченої клаузи і не є контролером у клаузі антецеденту (Landau, 2013, с. 30). Це твердження є справедливим для суб'єктно (приклад (4)) та об'єктно (приклад (5)) контрольованих ПКл:

(4) *Dieser$_i$ (Mike$_i$) stimmte [PRO$_i$ kopfnickend] zu* ("Linguistik online"). *(4') Dieser$_i$ (Mike$_i$) stimmte [PRO$_i$ kopfnickend] zu und so tat auch John$_j$ (~~stimmte [PRO$_{j/*i}$ kopfnickend] zu~~).*

(5) *Ich habe gehört, dass Jugendliche heutzutage Menschen$_i$ [PRO$_i$ halb liegend auf Motorrädern] Achterbahnen herunterschicken, nicht aber Tiere$_j$ [~~PRO $_{j/*i}$ halb liegend auf Motorrädern] Achterbahnen herunterschicken~~* (Brodahl 110).

У вищенаведених реченнях контролером PRO в опущених VP може бути лише найближчий потенційний антецедент. При строгій інтерпретації, яка спостерігається при необов'язковому контролі, PRO у еліптичних VP може контролюватися антецедентом PRO у нееліптичних VP (Landau "Control in Generative Grammar" 30).

Обов'язково контрольований PRO є зв'язаною перемінною (Brodahl 110). Це твердження є справедливим для більшості ПКл, що можна продемонструвати на прикладі речення (6):

(6) [*PRO$_i$ Freundlich lächelnd] weist sich Abel$_i$ als Polizeibeamter aus und fragt nach Susannen Billiger* (Vertacnik 210).

(6′) *Abel fragt nach Susanne Billiger, [während er freundlich lächelt]*.

(6″) *Abel fragt nach Susanne Billiger, während er (Peter) freundlich lächelt, Maria fragt nach Susanne Billiger, während sie (Maria) freundlich lächelt und Adam fragt nach Susanne Billiger, während er (Adam) freundlich lächelt*.

(6‴) *Peter, Maria und Adam fragen nach Susannen Billiger, während Peter freundlich lächelt*.

Приклади виявляють відмінність між ПКл у ролі ад'юнкта та залежною фінітною клаузою, яка полягає в тому, що обов'язково контрольований PRO може бути інтерпретований як зв'язана перемінна (Landau "Control in Generative Grammar" 32):

Peter = x [x fragt nach Susanne Billiger, während x freundlich lächelt];

займенники ж повинні мати точну інтерпретацію:

Peter = x [x fragt nach Susanne Billiger, während Peter freundlich lächelt].

Ці три тести демонструють, що суб'єктний та об'єктний контроль PRO-суб'єкта малих клауз у відповідності до визначення І. Ландау є обов'язковим контролем; обов'язковим є також контроль PRO через імпліцитний аргумент у MP (Landau "Control in Generative Grammar").

У досліджуваному матеріалі обов'язковий контроль PRO-суб'єкта ПКл реалізується через суб'єкт MP; не зафіксовано жодної ПКл, контроль PRO якої здійснювався б через об'єкт матричної предикації:

(7) [*PRO$_i$ Ausgehend von diesen Vorbemerkungen] erläutern wir$_i$ in einem ersten Schritt zentrale Elemente einer systemtheoretisch informierten Heuristik zur Untersuchung des sozialen Phänomens Unterricht* ("Linguistik online").

(8) *[PRO$_i$ Im De Gruyter Verlag in der Reihe „Linguistik – Impulse und Tendenzen“ erschienen], richtet sich „Sprachhandlungskoordination in der Chat-Kommunikation“$_i$ in erster Linie an ein wissenschaftliches Publikum* (Zeitschrift für Rezensionen“).

У прикладі (9) ПКл *genau registrierend* є вкладеною в іншу нефінітну клаузу – інфінітивну клаузу *dem Film zu folgen*. PRO-суб’єкт ПКл контролюється, таким чином, нульовим суб’єктом іншої нефінітної клаузи. Контроль PRO-суб’єкта ПКл трактуємо у цьому реченні також як обов’язковий контроль через суб’єкт МР, оскільки PRO-суб’єкт інфінітивної клаузи є кореферентним суб’єкту МР:

(9) *Bela ist das Beispiel für Unaufmerksamkeit und Denkfaulheit, er$_i$ hat nicht versucht, was alle sollten, nämlich [PRO$_i$ [PRO$_i$ genau registrierend] dem Film zu folgen]* (“Linguistik online“).

Цікавими для аналізу явища контролю є речення з ПКл, МР яких є пасивними: у такому разі PRO-суб’єкт у ПКл виявляється ідентичним прямому об’єкту активної глибинної структури. Оскільки контроль PRO може здійснюватися також іншими конституентами матричної предикації (об’єктом) (Landau “Control in Generative Grammar”), то механізми контролю PRO-суб’єкта ПКл у ролі ад’юнктів пасивного МР також слід трактувати як обов’язковий контроль:

(10) *In den zu interpretierenden Unterrichtssequenzen werden die hörenden und sehenden anwesenden Schüler$_i$ in diesem Sinne als ‚Zeugen‘ adressiert und schließlich – [PRO$_i$ schreibend] – zu Dokumentaren eines Geschehens, zu Subjekten gemacht, die das als Voraussetzung nutzen können, um dabei oder zumindest anschließend das ‚Eigentliche‘ eines Geschehens erfassen zu können* (“Linguistik online“).

PRO-суб’єкт у ПКл з партиципом II від перехідних дієслів також може бути ідентичним прямому об’єкту активної глибинної структури, проте він завжди є співзалежним з суб’єктом МР, що дозволяє трактувати контроль PRO у таких клаузах як обов’язковий:

(11) *[PRO$_i$ In Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst], konnte sie$_i$ von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen* (“Linguistik online“). ← *(11') Da sie$_i$ in Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst worden war, konnte sie$_i$ von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen.* ← (11″) *Da sie$_i$ die Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung in Braunschweig-Wolfenbüttel beeinflusst hatte, konnte sie$_i$ von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen*.

(12) *[PRO$_i$ Von Kritikern$_i$ und Lexikonprofis$_i$ anfangs müde belächelt], ist der Bestand$_j$ der deutschsprachigen Wikipedia in nur sieben Jahren auf rund 764.000 Artikel angewachsen* (“Linguistik online“). ← (12′) *Obwohl ihn Kritiker und Lexikonprofis anfangs nur müde belächelt haben, ist der Bestand der deutschsprachigen Wikipedia in nur sieben Jahren auf rund 764.000 Artikel angewachse*n.

Обов'язковим контролем є також контроль PRO через імпліцитний аргумент. У наступній ПКл PRO-суб'єкт не має відповідного антецедента у МР, тому PRO тут виявляється невизначеним:

(13) [*PRO$_{unbest}$. Einschränkend] muss hier angemerkt werden, dass die Differenzierung der Sozial- , der Sach- und der Zeitdimension rein analytische Unterscheidungen darstellen* ("Linguistik online").

При появі у МР об'єкта з семантичною роллю АГЕНС, референція PRO стає визначеною, що свідчить про те, що імпліцитний АГЕНС також може контролювати PRO:

(13′) *[PRO$_i$ Einschränkend] muss hier vom Autor$_i$ angemerkt werden, dass die Differenzierung der Sozial-, der Sach- und der Zeitdimension rein analytische Unterscheidungen darstellen*.

Необов'язковий контроль за визначенням І. Ландау є віддаленим контролем, за якого антецедент PRO і PRO-суб'єкт знаходяться в різних реченнях, або ж довільним (arbitrary) контролем, де нульовий суб'єкт позначає невизначений, узагальнений референт.

Необов'язковий контроль характеризується такими ознаками (Landau "Control in generative grammar" 232):

у контрольованій конструкції […[sPRO…]…]

а) контролер не обов'язково є граматичним елементом або співзалежним S;

б) необов'язковою є інтерпретація PRO як зв'язаної перемінної (тобто, це може бути вільна перемінна);

в) PRO має ознаку [+human] ([+menschlich]).

Отже, при обов'язковому контролі необхідна присутність антецедента нульового суб'єкта залежної нефінітної клаузи у межах безпосередньо вищої клаузи; у разі необов'язкового контролю таке обмеження не накладається. При необов'язковому контролі нульовий суб'єкт PRO ПКл повинен відсилати до іменної групи, яка знаходиться на відстані декількох клауз від ПКл (**віддалений контроль**), або повинен позначати невизначений, узагальнений референт (**довільний контроль**).

Для ПКл у ролі ад'юнкта це означає, що антецедент PRO-суб'єкта таких клауз може знаходитися а) поза МР, б) всередині самої ПКл, в) може бути інтерпретований як генеричний родовий, або ж г) антецедент PRO може відповідати решті речення. У досліджуваному корпусі зафіксовано речення, які відповідають ознакам в) та г):

(14) *In den meisten Fällen führt AUF$_j$ – [PRO$_{gen/man/wir}$ ganz allgemein gesprochen] – den Adressaten eines Prozesses ein oder das angepeilte oder erreichte Objekt oder Resultat* ("Linguistik online"). → (14′) *In den meisten Fällen führt AUF – wenn man/wir ganz allgemein spricht/sprechen – den Adressaten eines Prozesses ein oder das angepeilte oder erreichte Objekt oder Resultat*.

(15) *Deren Entwicklung$_i$ kennzeichnet, [PRO$_{gen/man}$ Moore's Law folgend], exponentielle Leistungssteigerungen bei gleichzeitig steter Verbilligung, wie sie analog nicht zu erzielen war* ("Linguistik online"). → (15′) *Deren Entwicklung kennzeichnet,*

wenn man Moore's Law folgt, exponentielle Leistungssteigerungen bei gleichzeitig steter Verbilligung, wie sie analog nicht zu erzielen war.

(16) *[$PRO_{gen/man/wir}$ Analysierend die Besonderheiten des Zustandes des Problems der Prüfung und Einschätzung der Kenntnisse], muss darauf hingewiesen werden, dass dieses Problem vielseitig ist und von den Forschern in den verschiedenen Aspekten betrachtet wurde* ("Linguistik online").

(17) *[Oder war sie ‚lediglich' gut, weil sie, [PRO_i dem subjektiven Empfinden entsprechend], relativ schnell vorüberging]$_i$*? ("Linguistik online") → (17′) *Oder war sie ‚lediglich' gut, weil sie relativ schnell vorüberging, was dem subjektiven Empfinden entsprach?*

Для підтвердження того, що у вищенаведених прикладах дійсно йдеться про необов'язковий контроль PRO, слід перевірити, чи відношення контролю у таких реченнях відповідають ознакам необов'язкового контролю, оскільки І. Ландау (Landau "Control in generative grammar") застосовував ці критерії лише по відношенню до суб'єктних інфінітивів і ніколи до інфінітивів у ролі ад'юнктів.

У прикладах (14), (15) та (16) контроль PRO у ПКл можна інтерпретувати як віддалений, точніше кажучи, зумовлений контекстом контроль, оскільки тут антецедент PRO знаходиться поза МР. Очевидно, що PRO у всіх наведених прикладах вимагає від антецедента наявності ознаки [+menschlich]. Таким чином, відношення контролю тут відповідають критеріям першому і третьому за визначенням І. Ландау, і можуть вважатися випадками віддаленого контролю.

ПКл з PRO-суб'єктом, який можна визначити як генеричний (родовий), мають найбільшу кількість вживань у досліджуваному корпусі. PRO-суб'єкт у таких клаузах не має антецедента серед експліцитних чи імпліцитних аргументів МР, а отже, тут йдеться про необов'язковий контроль. У вищенаведених реченнях цілком логічним здається розуміння генеричного PRO-суб'єкта як такого, що наділений ознакою [+menschlich]. Проте деякі дослідники припускають, що у певних ПКл теоретично існує ймовірність того, що дія партиципів виконується не людиною, а, наприклад, твариною (Brodahl 115):

(18) *Wer sich [PRO_{gen} im Wasser schwimmend] fortbewegt, aktiviert den ganzen Körper.*

(19) *Treffpunkt ist der Parkplatz, der [PRO_{gen} von der Mosel kommend] am Ortseingang von Lütz liegt.*

Таким чином, в таких ПКл не завжди можна однозначно констатувати дотримання третього критерію І. Ландау. Для вирішення цієї невідповідності дослідники малих клауз пропонують розширити визначення І. Ландау за рахунок включення усіх живих істот до переліку можливих антецедентів PRO при необов'язковому контролі (Brodahl 115).

Перевірка на дотримання критеріїв необов'язкового контролю виявляється ще більш проблематичною для ПКл, антецедентом PRO-суб'єкта яких виступає все МР, як у прикладі (17). Оскільки антецедентом PRO таких клауз є власне МР, то можна вважати, що антецедент знаходиться в межах МР, що відповідає визначенню обов'язкового контролю. Проте, на відміну від механізмів обов'язкового контролю, антецедентом PRO у таких клаузах не є експліцитний чи імпліцитний

аргумент у МР. ПКл відноситься до всього МР, про що свідчить можливість трансформації у відносне речення та у самостійну клаузу із займенником *das*, а такому антецеденту неможливо присвоїти ознаку [+menschlich]:

(17) *[Oder war sie ‚lediglich' gut, weil sie, [PRO$_i$ dem subjektiven Empfinden entsprechend], relativ schnell vorüberging]$_i$*? ← (17′) *Oder war sie ‚lediglich' gut, weil sie relativ schnell vorüberging, was dem subjektiven Empfinden entsprach?* ← (17″) *[Sie war ‚lediglich' gut, weil sie relativ schnell vorüberging]$_i$. Das$_i$ entsprach dem subjektiven Empfinden*.

Висновки та перспективи дослідження. Німецькі ПКл – це особливий вид малих клауз, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа. Суб'єкт ПКл завжди фонологічно невиражений, але синтаксично активний. Він, як правило, кореферентний суб'єкту головної клаузи, проте умову односуб'єктності з головною предикацією може бути порушено.

Обов'язковий контроль PRO-суб'єкта німецьких ПКл реалізується через суб'єкт МР; у досліджуваному матеріалі не зафіксовано жодного речення з ПКл у ролі ад'юнкта, в яких контроль PRO-суб'єкта здійснювався б суб'єктом МР, відділеним від PRO-суб'єкта ПКл об'єктом МР (подібно до речень з інфінітивними клаузами). Обов'язковим є також механізм контролю PRO суб'єкта у клаузах з пасивними МР; у ПКл з партиципом ІІ від перехідних дієслів та контроль PRO через імпліцитний аргумент МР.

PRO-суб'єкт німецьких ПКл може відповідати таким ознакам необов'язкового контролю за визначенням І. Ландау: антецедент можливо інтерпретувати як генеричний родовий або ж антецедентом PRO-суб'єкта ПКл виступає решта речення. У такому разі перевірка на дотримання всіх критеріїв необов'язкового контролю виявляється проблематичною, оскільки антецеденту PRO таких клауз не (завжди) можна присвоїти ознаку [+menschlich]. Можливим внеском у вирішення цієї проблеми могло б стати розширення визначення І. Ландау за рахунок включення усіх живих істот до переліку можливих антецедентів при необов'язковому контролі PRO.

Перспективи досліджень вбачаємо у подальшому аналізі внутрішньої архітектури німецьких ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта з визначенням статусу проекцій, які очолюють партиципи.

Результати проведеного дослідження відкривають також перспективи для вивчення синтаксичної поведінки партиципів у текстах різних стилів, міжмовних зіставлень.

Література

1. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [монографія]. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.
2. ЛЭС: Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 688 с.
3. Подобряев А. В. Подлежащее при номинализациях в русском языке. *Исследования по глагольной деривации: Сб. статей* / Отв. ред. В. А. Плунгян, С. Г. Татевосов. Москва : Языки славянских культур, 2008. С. 231 – 249.

4. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис. Москва : Издательство РГГУ, 2001. 798 с.
5. Циммерлинг А. В. Нулевые лексемы в синтаксисе: догматика и типология / *Acta Linguistica Petropolitana. Труды института лингвистических исследований*. 2008. №2. С. 226 – 244.
6. Циммерлинг А. В. Синтаксические нули в грамматике. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии*: *По материалам ежегодной Международной конференции «Диалог 2009»*. 2009. Вып. 8 (15). Москва : РГГУ. С. 519 – 529.
7. Axel K., Weiß H. Pro-drop in the history of German – From Old High German to the modern dialects. *Null Pronouns* / Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. P. 21 – 52.
8. Bailyn J. Configurational Case Assignement in Russian Syntax. The Linguistic Review. 1995. No 12. P. 315 – 316.
9. Brandt P., Trawiński B., Wöllstein A. (Anti-)Control in German: evidence from comparative, corpus- and psycholinguistic studies. *Co- and subordination in German and other languages*. 2016. No. 21. P. 77 – 98.
10. Brodahl K. Zu deutschen Partizipialkonstruktionen mit dem Partizip 1 als Kern. Trondheim : NTNU, 2016. 145 S.
11. Chomsky N. Lectures on Government and Binding. Berlin : Mouton de Gruyter, 1981. 384 p.
12. Fuß E. Historical pathways to null subjects: Implications to the theory of pro-drop. *Null Pronouns*/ Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2011. P. 52 – 98.
13. Hornstein N. Movement and Control. *Linguistic Inquiry*. 1999. No 30. P. 69 – 96.
14. Kortmann B. Free Adjuncts und Absolutes in English: Problems of Control and Interpretattion. London/New York: Routledge, 1991. 253 P.
15. Landau I. Elements of Control. Dordrecht: Springer. 2000. 215 P.
16. Landau I. The Explicit Syntax of Implicit Arguments. *Linguistic Inquiry*. 2010. No 41/3. P. 357 – 388.
17. Landau I. Control in Generative Grammar: A Research Companion. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 298 p.
18. Larson R. Promise and the Theory of Control/ *Linguistic Inquiry*. 1991. No 22. PP. 103-139.
19. Legendre G. French Impersonal Constructions. *Natural Language and Linguistic Theory*. 1990. No 8. P. 81 – 128.
20. Ortmann A. Anti-agreement with subjects and possessors from a typological perspective: A case for null pronouns or for economy? *Null Pronouns*/ Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2011. P. 223 – 264.
21. Philippi J. Einführung in die generative Grammatik. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2008. 361 S.
22. Salzmann M. Silent resumptives in Zurich German possessor relativization. *Null Pronouns*/ Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2011. P. 141 – 222.
23. Staudinger B. Sätzchen: Small Clauses im Deutschen. Thübingen: Niemeyer, 1997. 251 S.
24. Subjekt. Grammatisches Informationssystem “grammis” : Webseite. Mannheim : Institut für Deutsche Sprache. Available at: https://grammis.ids-mannheim.de/terminologie/251 (accessed 25.05.2020).
25. Wratil M. Uncovered pro – On the development and identificaton of null subjects. *Null Pronouns*/ Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2011. P. 99 – 140.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Linguistik online: Eine Open-Access-Zeitschrift für Linguistik. Ergriffen aus https://www.linguistik-online.net (Zugangsdatum 15.03.2020).
2. Vertacnik H.-P. Abfangjäger: Ein Fall für Peter Zoff. München: Dotbooks, 2013. 319 S.
3. Zeitschrift für Rezensionen: Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft. Ergriffen aus https://www.degruyter.com/view/journals/zrs/zrs-overview.xml (Zugangsdatum 12.04.2020).

References

1. Huyvanyuk, Nina. *Formal'no-semantychni spivvidnoshennya v systemi syntaksychnykh odynyts' (Formal-Semantic Relations in the System of Syntactic Units)*. Chernivtsi: Ruta, 1999. Print.
2. Yartseva, Viktoriya, ed. *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar' (Linguistic Encyclopedic Dictionary)*. Moskva: Sovetskaya entsyklopediya, 1990. Print.
3. Podobryaev, Aleksandr. "Podlezhaschee pri nominalizatsiyah v russkom yazyike (Subject at Nominalizations in the Russian Language)". *Issledovaniya po glagol'noy derivatsii (Research on Verbal Derivation)* (2008): 231 – 249. Print.
4. Testelets Yakov. *Vvedenie v obschiy sintaksis (Introduction to General Syntax)*. Moskva: Izdatelstvo RGGU, 2001. Print.
5. Tsimmerling, Anton. "Nulevyie leksemyi v sintaksise: dogmatika i tipologiya (Null Lexemes in Syntax: Dogmatics and Typology)"/ *Acta Linguistica Petropolitana. Trudy instituta lingvisticheskih issledovaniy* 2 (2008): 226 – 244. Print.
6. Tsymmerling, Anton. "Sintaksicheskie nuli v grammatike (Syntactic Nulls in Grammar)". *Ezhegodnaya Mezhdunarodnaya konferentsiya "Dialog 2009" (Annual International Conference "Dialogue 2009")*. Moskva: Izdatelstvo RGGU, 2009. 519 – 529. Print.
7. Axel, Katrin and Helmut Weiss. "Pro-drop in the history of German – From Old High German to the modern dialects." *Null Pronouns*. Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. 21 – 52. Print.
8. Bailyn, John. "Configurational Case Assignement in Russian Syntax". *The Linguistic Review* 12 (1995): 315 – 316. Print.
9. Brandt, Patrick, Beata Trawiński, and Angelika Wöllstein. "(Anti-)Control in German: Evidence from Comparative, Corpus- and Psycholinguistic Studies". *Co- and Cubordination in German and Other Languages* 21 (2016): 77 – 98. Print.
10. Brodahl, Kristin Klubbo. *Zu deutschen Partizipialkonstruktionen mit dem Partizip 1 als Kern*. Trondheim: NTNU, 2016. Print.
11. Chomsky, Noam. *Lectures on Government and Binding*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1981. Print.
12. Fuß, Eric. "Historical pathways to null subjects: Implications for the theory of pro-drop". *Null Pronouns*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. 52 – 98. Print.
13. Hornstein, Norbert. "Movement and Control." *Linguistic Inquiry* 30 (1999): 69 – 96. Print.
14. Kortmann, Berndt. *Free Adjuncts und Absolutes in English: Problems of Control and Interpretattion.* London/New York: Routledge, 1991. Print.
15. Landau, Idan. *Elements of Control*. Dordrecht: Springer. 2000. Print.
16. Landau, Idan. "The Explicit Syntax of Implicit Arguments". *Linguistic Inquiry* 41/3 (2010): 357 – 388. Print.
17. Landau, Idan. *Control in Generative Grammar: A Research Companion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. Print.
18. Larson, Richard K. "Promise and the Theory of Control". *Linguistic Inquiry* 22 (1991): 103 – 139. Print.
19. Legendre, Géraldine. "French Impersonal Constructions". *Natural Language and Linguistic Theory* 8 (1990): 81 – 128. Print.
20. Ortmann, Albert. Anti-agreement with subjects and possessors from a typological perspective: A case for null pronouns or for economy? *Null Pronouns*. Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. 223 – 264. Print.
21. Philippi, Jule. Einführung in die generative Grammatik. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008. Print.
22. Salzmann, Martin. "Silent Resumptives in Zurich German Possessor Relativization". *Null Pronouns*. Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. 141 – 222. Print.
23. Staudinger, Bernhard. *Sätzchen: Small Clauses im Deutschen*. Thübingen: Niemeyer, 1997. Print.

24. *Subjekt*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache. Wissenschaftliche Terminologie. Grammatisches Informationssystem “grammis” Web. 25. May. 2020.
25. Wratil, Melani. Uncovered Pro – On the Development and Identificaton of Null Subjects. *Null Pronouns*. Ed. by M. Wratil, P. Gallmann. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011. 99 – 140. Print.

List of Sources

1. Linguistik online: Eine Open-Access-Zeitschrift für Linguistik. Web. 15. März 2020.
2. Vertacnik, Hans-Peter. *Abfangjäger: Ein Fall für Peter Zoff*. München: Dotbooks, 2013. Print.
3. Zeitschrift für Rezensionen: Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft. Web. 12.Apr. 2020.

PRO-SUBJECT OF THE GERMAN PARTICIPLE CLAUSES IN THE SYNTACTIC ROLE OF ADJUNCT

Olena Borovska

Department of German Philology, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Background: The sentence belongs to the central concepts of syntax and is its basic unit, around which other types of syntactic categories are grouped. Researcher focus their attention mainly on syntactic categories that have a material expression. However, most natural languages turn out to have a number of elements that are phonologically empty (latent, eliminated, or overt) in certain syntactic environment.

In generative linguistics, non-finite verb forms are considered to have a clause status. The verbal character of these forms is explained by their ability to form their own clause similar to the finite verb. The predicate center of such clauses is a non-finite form of the verb; the subject is always empty, that is, phonologically unexpressed. In this respect, the study of syntactic and functional features of the overt PRO-subject of a nonfinite clause is an especially significant issue within the generative grammar.

Purpose: The purpose of the research is to outline the functional nature of the PRO-subject in German participle clauses.

Results: In the analyzed material the obligatory control of the PRO-subject in participle clauses is performed by the subject of the matrix sentence. PRO-subjects in clauses with passive matrix sentences, with participles II of transitive verbs and with an implicit argument in the matrix sentence as an antecedent for PRO are as well obligatory controlled.

Some participle clauses show evidence of non-obligatory controlled PRO-subjects: the antecedent for PRO can be interpreted as generic or the antecedent for PRO can correspond to the whole matrix sentence. Verification of all non-obligatory control criteria is problematic for such participle clauses, as it is not always possible to assign the property [+human] to the antecedent for PRO. This issue needs further study.

Discussion: A phonologically unexpressed PRO-subject is a quite strict limitation for participle clauses in the role of adjunct. The author explains the presence of an overt subject in participle clauses in the terms of the Theory of Binding and Theta Criterion. The PRO-subject in participle clauses has no phonological form, but is syntactically active. The prospects of the research are in the further study of the inner structure of German participle clauses.

Keywords: clause, participle clause, adjunct, null categories, PRO-subject, PRO control, obligatory control, non-obligatory control.

Vitae

Olena Borovska is Assistant of Department of German Philology at Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, PhD Student of Kyiv National Linguistic University,

10.02.04 – Germanic Languages. Her areas of research interests include generative linguistics, functional linguistics and text linguistics.

Correspondence: olenabor2016@gmail.com

Надійшла до редакції 28 вересня 2020 року
Рекомендована до друку 15 жовтня 2020 року